

OTTOVA
SVĚTOVÁ
KNIHOVNA

1666-67

PÍSEŇ
O VÝPRAVĚ IGOROVĚ,
IGORA SYNA SVJATOSLAVOVA,
VNUKA OLEGOVA

SVĚTOVÁ KNIHOVNA

PODLE ČÍSEL.

Ceny a číslování z doby předválečné nahrazeny byly novými; každé číslo Světové knihovny je nyní za 1 Kč. Číslo označená kromě číslic ještě písmeny nutno považovati za (dvojitá na př.: č. 101-103 bylo by za Kč 3.—, ale 104-106 abc je za Kč 6.—). Rozebraná čísla budou postupně dotiskována, pokud jejich dotisk přistoupením naší republiky k bernské konvenci pro Světovou knihovnu bude možný.

RAJBERTI, Kočka	473-474	RIEGER, Rakouští Slované a Maďaři	545-546
BRET HARTE, Puritánka	475-476 a	BECQUE, Pařížanka	547-548
VOLTAIRE, Candide	477-478	BĚLINSKIJ, Kritické články	549-550
LESSING, Mína z Barnhelmu	479-481 abcd	HOFFMANN, Zlatý hrnec	551-552 ab
MEYER, Pokušení Pescarovo	482-483	BAUER, Lavoisier	553
NEKRASOV, Komu na Rusi blaze	484-486	HASIŠTEJNSKÝ, Putování ku sv. hrobu	554-555
LAGERLÖFOVÁ, Poklad pana Arne	487-488	RODENBACH, Mrtvé město	556-557
ČIRIKOV, Tuláček a jiné povídky	489-490	PALACKÝ, Idea státu rakouského	558-559 ab
ERBEN, Vybrané báje a pověsti národní I.	491-492 ab	Baškircevodé Denník, díl I.	560-565
KLÁCEL, Ferina lišák	493-496	MÁCHAL, Bájesloví slovanské	566-567
KOMENSKÝ, Labyrint světa	497-500 abcdef	SALUS, Pražské i jiné novelly	568-569
MICHEL, K dějinám umění	501-502	KOLLÁR, Cestopis I.	570-574
SKRAMOVÁ, Paní Inés	503-504	— Cestopis II.	575-579
IBSEN, Paní z námoří	505-508 abc	SEIGNOBOS a MÉTIN, současné dějiny I.	580-581
ČIŠINSKI, Výbor básní	509	POLÁK M. Z., Básnické spisy díl I.	582-584
ŠANDOR-GJALSKI, Povídky	510	— Básnické spisy díl II.	585-587
ZAHRADNÍK, Bájky a básně	511-514	CROCE, Aesthetika I.	588-589
ČECHOV, Step	515-516	ERBEN, Vybrané báje a pověsti národní III.	590-592
ERBEN, Vybrané báje a pověsti národní II.	517-519 abc	ZÍBRT, Nápisý ze staročeských památníků	593-594
SHAW, Pekelník	520-522	KRAEPELIN, Studie přírody v bytě, I.	595-596
HUMBOLDT, Obrazy z přírody I.	523-526 abcde	HAVLASA, Tiché vody	597-599 abcd
KOBYLAŇSKA, Maloruské novelly	527-528	KARĚJEV, Úvod do sociologie	600
VACQUERIE, Člověk třtina	529	BIDLO, Dějiny Ruska v XIX. století, I.	601-603
TASSO, Výbor lyriky I. Madrigály	530-531	HUS, O svatokupectví	604-606
MAUTHNER, Podstata řeči	532-536	PFLEGER-MORAVSKÝ, Z malého světa	607-611 abcdefghij
TASSO, Výbor lyriky II. Sonety	537	BAUŠE, Život a cesty Dra E. Holuba	612-613
HUMBOLDT, Obrazy z přírody II.	538-541	CROCE, Aesthetika, II.	614-615
TASSO, Výbor lyriky III. Z jiných forem	542	PFLEGER-MORAVSKÝ, Ztracený život, I.	616-618 abcdef
KURILOV, Pop. úvod do stud. přírodních věd	543 a	— Ztracený život, II.	619-620 abc
ANDREJEV, Tři povídky	544		

PÍSEŇ
O VÝPRAVĚ IGOROVĚ,
IGORA SYNA SVJATOSLAVOVA,
VNUKA OLEGOVA

СЛОВО
О ПЛЪКУ ИГОРЕВЪ,
ИГОРЯ СЫНА СВЯТЪСЛАВЛЯ,
ВНУКА ОЛЬГОВА

Přeložil a úvod napsal
PAVEL PARÁČEK.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, SPOL. S R. O.

Praha 1926

NÁRODNÍ KNIHOVNA

1002334632

Všechna práva vyhrazena.

~~6 146~~

~~1066-67.~~

~~3563~~

~~1926.~~

~~398.223 (= 91.7)~~

D 4023/58

Tiskem Unie v Praze.

ÚVOD.

V ěhlasný přítel věd z doby císařovny Kateřiny II., hrabě Aleksěj Ivanovič Musin-Puškin, vrchní prokurátor sv. synodu, president akademie a senátor, proslul — vedle jiných svých současníků — i jakožto horlivý sběratel hmotných i literárních ruských památek. Vysoká úřední hodnost — prokurátorství sv. synodu — s níž spojen byl i vrchní dozor na kostelní a klášterní knihovny, byla mu v tomto směru značnou podporou. Kdežto však jiní sběratelé své poklady staré literatury zavírali, Musin-Puškin je také vydával tiskem. V literární historii ruské stal se zvláště známý tím, že objevil slavnou památku dávného písemnictví ruského zvanou *Slovo o plъku Igorevě, Igorja syna Svjatъslavlja, vnuka Oľgova* (Píseň o výpravě Igorově, Igora syna Svjatoslavova, vnuka Olegova), ve které skladatel líčí básnicky (třebaže řečí nevázanou) nešťastnou výpravu knížete Igora Svjatoslaviče proti Polovcům,¹

¹ Polovci neb Kumani (někdy zvaní také Plavci) byli národ tureckého plemene, který v druhé polovině XI. století od východu se šířil po jihoruských stepích vyhnav z nich Pečeněgy. Sousedům svým Rusům, využítkovávajícíce rozbroyů jejich knížat, stali se svými nájezdy hroznou metlou. Někdy jeden kníže volal je na pomoc proti druhému. Moc jejich zlomili Tataři.

o níž obšírnější zprávy zachoval nám tak řečený letopis Nestorův. Roku 1185 zatoužil kníže Sěverského Novgorodu² Igor Svjatoslavič proslaviti se výpravou proti Polovcům, jako se proslavil před rokem jeho bratranec, veliký kníže kyjevský Svjatoslav. K Igorovi připojil se bratr jeho Vsevolod z Trubčevska,³ syn Vladimir Igorovič z Putivle⁴ a synovec Svjatoslav Olegovič Rylský.⁵ Pomoc vojenskou, tak řečené *kouuje*, t. j. jinorodé (neruské) vojáky, poskytl černigovský kníže Jaroslav. Koncem srpna zamířila vojska k řece Donci. Tehdy stalo se zatmění slunce, které bojaři vykládali za zlé znamení, ale Igor přesto přepravil se přes řeku do stepí poloveckých. Brzy objevili se nepřátelé.⁶ První srážení skončilo pro Rusy vítězně. Ale druhého dne obnovili Polovci se všech stran útok. Neběželo už o vítězství, ale aspoň o probití nazpět k Donci. Všichni bojovali hrdinně. Igor byl raněn hned na počátku boje. Zvláště vyznamenal se statečností Vsevolod. Ale marný byl zápas

² Dnes okresní město černigovské gubernie.

³ Město v orlovské gubernii při řece Desně.

⁴ Město v kurské gubernii.

⁵ Nazván podle města Rylska rovněž v kurské gubernii.

⁶ Kde vlastně došlo k boji, není dosti určité; lze jen říci, že bojiště bylo při Dolním Donu, snad až na levém jeho břehu v blízkosti moře Azovského.

proti přesile. První ustoupili černigovští kovujové. Kdo nepadli na místě, byli odvedeni do zajetí. Mezi těmi byl i sám Igor, syn jeho Vladimir a hrdinný Vsevolod. Kníže kyjevský Svjatoslav sice svolal knížata chtěje udeřiti na Polovce, ale když ustoupili od hranic, bál se je pronásledovati, aby ho nepotkal osud Igorův. Tak prokázané slabosti použili Polovci potom k novým útokům, kterými způsobili mnoho škod ruské zemi. Igorovi podařilo se po některém čase ze zajetí uprchnouti. Syn jeho Vladimir oženil se s dcerou chána Končaka a po dvou letech vrátil se domů i se strýcem Vsevolodem. Tolik asi povídá historie.

V písni možno rozeznati úvod, čtyři hlavní obrazy a závěrek. Historické jádro její shoduje se téměř úplně s vypravováním letopisů, vynikajíc nad ně ovšem mluvou básnickou a četnými nádhernými místy lyrickými. V úvodu pěvec *Slova*⁷ oznamuje, že bude zpívati dle pravdy, jak věc se skutečně přihodila a nikoliv jak dělával předchůdce jeho pěvec Bojan.⁸ V obrazu prvním líčí hrdinu písni, knížete Igora, jeho pochod k Donu, znamení jej doprovázející, počátečné vítězství a potomní úplnou porážku Rusů, končící zajetím Igora. V druhém obraze ocitáme se v Kyjevě

⁷ Tak budu i dále pro krátkost psáti.

⁸ O Bojanovi viz poznámku 17. k příslušnému místu překladu (na str. 27.).

na dvoře knížete Svjatoslava. Básník zmiňuje se o jeho „věštím snu“ a líčí, jak „zlatým“ svým slovem obrací se ke knížatům ruským, aby nechající rozbrojů povstali všichni proti Polovcům. V třetím obraze slyšíme ženu Igorovu Jaroslavnu naříkati pro ztraceného manžela. Poslední (čtvrtý) obraz kreslí Igorův útěk ze zajetí a šťastný návrat. V závěrku líčí pěvec radost ruské země z návratu Igorova a volá slávu jemu i bratru jeho Vsevolodovi a jejich družinám.

Slovo (v opisu učiněném na konci XV. neb až v XVI. stol.) obsaženo bylo ve foliovém sborníku, jež získal pro Musina-Puškina kterýsi jeho komisionář od Ioila (Joela), archimandrita bývalého jaroslavského kláštera Proměnění Spasitelova (Spaso-Preobraženskij monastyr). Sborník obsahoval celkem osm statí, z nichž nejobšírnější byl *Chronograf*.⁹ Pozornost vzbudilo však vlastně jen *Slovo*, o kterém první zpráva objevila se již v říjnu r. 1797 v hamburském časopise *Spectateur du Nord*. Už tam se praví, že *Slovo* lze srovnati s nejlepšími písněmi Ossianovými. Tiskem vydáno bylo v Moskvě pod názvem *Istoričeskaja pėsň o pochodě na Polovcov udělnago knjazja Novagoroda-Sěverskago Igorja Svjatoslaviča, pisannaja*

⁹ Chronografy byly oblíbené přehledy světové historie.

starinnym russkim jazykom v ischodě XII stoletija s pereloženiem na upotrebljaemoe nyně narěčie teprve r. 1800 Musinem-Puškinem, či vlastně jeho učenými pomocníky a přáteli A. Th. Malinovským a N. N. Bantyšem-Kamenským.¹⁰ Kniha opatřena byla úvodem (obsahujícím historické vyličení události *Slovem* opěvané), za nímž následuje tekst *Slova* tištěný ruskou kursivou a souběžně s ním překlad. Pod čarou jsou četné poznámky, větším dílem rodopisné. Bohužel vydavatelé ve svém vydání ani nepopsali kodeksu, v němž bylo *Slovo* zapsáno, ani se nezmínili podrobněji o písmu jeho, ani nepřipojili faksimile. Poznamenali pouze, že dle rukopisu jest *Slovo* „velmi staré“. Teprve r. 1813 na dotaz Kalajdoviče,¹¹ který snažil se získat zevrubnější zprávy o rukopisu *Slova*, odpověděl Musin-Puškin, že rukopis byl psán „na hlazeném papíře“ a „dosti čistým písmem“, že v rukopise

¹⁰ Aleksěj Theodorovič (vyslov: Feodorovič) Malinovskij (1762—1840) byl ředitelem mosk. zahraničního archivu a vydavatelem carských listin a smluv. Nikolaj Nikolajevič Bantyš-Kamenskij (1737—1814) byl znamenitý své doby archivář a archeolog; vynikl i jako profesor a vydavatel starých památek literárních.

¹¹ Konstantin Theodorovič Kalajdovič (1792 až 1832), pomocník hraběte Rumjanceva, by vynikající archeolog a vydavatel staré literatury.

„nebylo ani pravopisu, ani řádkových znamének, ani rozdělení slov.“ Současně asi s přípravou textu pro tisk pořízen byl zvláštní opis pro císařovnu Kateřinu II. Originál *Slova* potkal smutný osud: za požáru Moskvy v r. 1812 shořela knihovna Musina-Puškina a s ní i kodeks se *Slovem* a zbývající výtisky prvního vydání, které proto stalo se velikou vzácností.¹² Náhradou za ně jest teď přesný jeho snímek, vydaný r. 1920 v Moskvě pod názvem *Slovo o polku Igorevě* se statí M. N. Speranského. Dříve užíváno bylo vydání admirála Šiškova, který otiskl přesně tekst vydání prvního (Petrohrad, 1805). Bylo ovšem ohromnou škodou, že před tiskem nesrovnal jej s originálem. Opis Musinem-Puškinem věnovaný císařovně Kateřině byl nezvěstný až do roku 1864, kdy jej v papírech slavné vladařky objevil a pak i vydal akademik P. P. Pekarskij. Znovu a lépe vydán tento opis (v literatuře zvaný *archivním*) r. 1890. Rozdíly mezi ním a prvním vydáním tištěným týkají se hlavně pravopisu.

Proti *Slovu* ozvali se velmi brzy pochybovači, kteří viděli v něm buď vůbec novověký padělek (za původce jeho považován i sám Musin-Puškin), nebo kladli vznik *Slova* do doby mnohem

¹² M. Hattala vydává r. 1858 své *Slovo o polku Igorevě* stěžuje si, že „nemohl dostati prvního vydání“.

mladší nežli století XII. V čele pochybovačů stál M. F. Kačenovskij, náčelník tak zvané „skeptické“ školy historické, který zavrhoval vlastně všechny prameny staré historie ruské. K skeptikům náležel i učený metropolita Evgenij, Sergěj Petrovič Rumjancev, bratr slavného mecenáše Nikolaje Petroviče Rumjanceva, P. Bělikov, J. J. Davydov a j. K skeptikům jest vlastně započísti i ty, kdož tvrdili, že *Slovo* jest jen pozdní ruský překlad řeckého nebo normanského originálu. Důvody proti pravosti *Slova* byly ovšem velmi slabé a ukazují, jak pochybovači málo znali základy slovanské filologie a památky staroslovanské a staroruské literatury. Abych aspoň jeden příklad uvedl: Odpůrci tvrdili o některých výrazech *Slova* (oksamit, pardus [pardál], tur a j.), že jich v době, do které se *Slovo* klade (v XII. stol.), v jazyku staroruském vůbec nebylo aneb že se jich neužívalo ve smyslu, jaký dává jim *Slovo*. Ale obhajci našli tatáž slova nejen v nevydaných, ale i ve vydaných památkách z oněch dob, do nichž klade se vznik *Slova* a užitá v témže smyslu jako v něm. Většina badatelů byla na straně obránců, k nimž náleželi Butkov, Maksimovič, Sacharov a j. Mezi nimi jsou ovšem, abych tak řekl, i citoví obranci, ku př. veliký básník A. S. Puškin. Obrana jeho upomíná na podobné obrany našich Rukopisů. Buďtež tu v překladu uvedena vlastní jeho slova: „Pravost

této písně dokazuje se duchem starobylosti, kterou nelze padělati. Kdo z našich spisovatelů XVIII. století měl k takové věci dosti schopností? Karamzin? Ale Karamzin nebyl básník. A všichni ostatní neměli tolik poesie, kolik jest jí obsaženo v rozvrhu *Slova*, v popisu bitvy a útěku. Koho by napadlo vybrati za předmět písně nezdařenou výpravu neznámého knížete? Kdo by byl dovedl s takovým uměním zatemniti některá místa své písně slovy objevenými v našich starých letopisech anebo vyhledanými v druhých slovan-ských nářečích, kde se dosud v plné svěžesti zachovala? To by předpokládalo znalost všech slovanských nářečí. Položme, že by padělatel je ovládal. Ale což jest taková směs přirozená?“ Jednu chvíli se zdálo, že zničený originál *Slova* nahradí nově „objevené“ opisy. Ale opisy tyto — z nichž jedním dal se ošiditi i sám Malinovskij — ukázaly se padělky učiněnými podle 1. vydání. Zato nalezeny byly brzy památky jistě staré, ze kterých bylo patrné, že jejich pisatelé *Slovo* nejen znali, ale že ho i použili. Tak objevena v pergamenovém *Apostolu* (Skutcích apoštolských) z r. 1307 celá věta upomínající na podobně znějící větu *Slova* a četnější shody v historickém vypravování řečeném *Skazanie o Mamajevom poboišče* líčícím vítězný boj Rusů pod Dimitrijem Donským s Tary vedenými Mamajem r. 1380 na Kulikově poli (v dnešním jepifanském újezdě tulské gubernie).

Ale nalezena i starobylá píseň téhož předmětu se týkající, ve které jsou ze *Slova* převzaty nejen jednotlivé výrazy nebo věty, ale která je napodobuje i celým svým rozvrhem jevíc se takoruka přizpůsob eninou *Slova* k popisu Kulikovské bitvy. První opis této památky ze století XVII nalezl r. 1852 známý bibliograf a sběratel starých památek literárních V. M. Undolskij, druhý starší (ze stol. XV.) objeven byl v knihovně Cyrilo-Běloozerského klášteřa. Tento opis nalezený Timkovským nese název *Skazanije* (vypravování) *o Zadoňščině velikago knjazja gospodina Dimitrija Ivanoviča i brata jeho Vlodimira Andrejeviča*. Písni říká se krátce *Zadoňščina* (česky *Zádoňština*, t. j. Pochod za Don). Jest zajímavo, že už skladatelé *Zádoňštiny* některým místům svého vzoru (*Slova*) nerozuměli. Aspoň jeden příklad: Větu *Slova* (I. vyd. str. 10. a 12.) „O ruskaja zemle, uže za šelomjanemъ esi“ (Ó, ruská země, už jsi za [hraničním] kurhanem) zaměňuje *Zádoňština* slovy: „Zemlja esi ruskaja, kakъ esi byla za doseleva za carem Solomonom“ (země jsi ruská, jako jsi byla dosavad za cara Solomona [Šalomouna]).

Vzniklé pochybnosti o pravosti *Slova* vedly přirozeně k hlubšímu studiu celé památky a na prvním místě věnována pozornost textu I. vydání, jenž, jak už bylo výše podotčeno, podle stavu vědomostí o slovanském jazykozpytu a

paleografii na hraně XVIII. a XIX. století nebyl a nemohl býti dokonalý, třebaže sám historik Karamzin, který srovnával vydání Musina-Puškina s originálem, poznamenal, že tekst otištěn „jak náleží správně“. Vždyť ještě dnes — přes tolik badání — nejedno místo jest vůbec nesrozumitelné a při tom není nikterak jisto, že jsou správné i všeobecně uznávané výklady některých temných míst. Kdyby našel se šťastnou náhodou přece ještě nějaký starší opis *Slova*, jistě mnohý dnešní výklad objevil by se pouhou, třebaže vtipnou domněnkou. Ostatně — a to jest zajímavé — už první vydavatelé *Slova* v přiloženém k němu novoruském překladu nedrželi se všude rozdělovacích znamének, jak je sami postavili v originálu textu. Co se dotýče starších výkladačů *Slova*, praví se o prof. Timkovském, že prý jen tři místa textu z r. 1800 zůstala mu nesrozumitelná. Ale jeho vydání *Slova* úplně k tisku připravené a všechny materiály a doklady zničila hrozná povodeň petrohradská r. 1824. Mnohou nesprávnost textu Musina-Puškina zaviniil už starý opisovač. Vždyť od vzniku písně, t. j. od konce XII. století, dělila jej doba jistě 300 let a kolikátým již opisovačem mohl býti ten, kdož na počátku XVI. století zapsal *Slovo* do foliantu získaného Musinem-Puškinem? Některé vady jest najisto přičísti prvním vydavatelům a jsou snad pouhým přepsáním. Sem náleží

mysliju (myslí) místo správnějšího *mysiju* (veveřící, jako veveřice), *plъky otstupiša* ([ruské] pluky ustoupily) místo ze souvislosti žádaného *plъky obstupiša* ([Polovci] obstoupili [ruské] pluky); *pritrepetalъ* (přitřepetal) místo *pritrepalъ* (přitřepal, přemohl); *vremeny* (časy) místo *bremeny* (břemeny); *grady rjadjaše* (řídíval, rozdával hrady) místo *rjady rjadjaše* (udílel rady) atd. Jinde zaviněna chyba špatným rozdělením textu v originále psaného vjednom, bez mezer mezi slovy a větami.¹³ Tak ku př. čteme v prvním vydání *i po moriju, i po Suliju* (i po moři, i po Sule) místo *i Pomoriju, i Posuliju* (i Pomoří i Posulí); *svědomi kъ meti* (znalí k metě [cíli], sind des Wurfes kundig) místo *svědomi kъmeti* (zkušení bojovníci); *nъ rozi nosja* (nosí je na rohách, nosí rohy a p.) místo *nъ rozъno sja* (na různě, na různé strany); nejasné *mu ža iměsja* místo *mužaimъsja* (zmužme se, odvažme se) atd. Některá nejasná místa snažili se badatelé vyložití také tím, že prý opisovači přijali do textu krajové poznámky svých předloh; jiní zase postrádajíce spojení mezi jednotlivými částmi *Slova*, hlásali, že vinou opisovačů a dokonce i knihařů celé odstavce písně byly přemístěny (Potebnja, Andrejevskij, Maštakov). Tím ocitá se badatel ovšem již na půdě zcela nejisté, neboť zapomíná, že

¹³ Viz slova Musina-Puškina na str. 9. a 10.

Slovo není pragmatická historie, ba ani letopis, nýbrž že jest historicko-lyrický plod básnický.

Vedle zjištění původního textu věnovali badatelé pozornost jazyku a básnickému významu *Slova* a místu jeho v dějinách literatury ruské i světové. Text *Slova* otištěn byl mnohokráte, a to jak v původním znění (podle vydání Musina-Puškina a podle kopie učiněné pro císařovnu Kateřinu), tak podle rozmanitých opravných návrhů jednotlivých badatelů. Literatura *Slova* se týkající jest neobyčejně bohatá. Přehled a namnoze i rozbor její podali Sacharov, Smirnov, Ždanov, Barsov, Vladimirov, Gudzij a Peretc.¹⁴ Stopovati podrobně rozvoj studií o „Slově“ není ovšem možno a není konečně ani účelem těchto řádků; připomenu tu jen nejhlavnější názory a nakonec povím, k jakým asi došlo se dnes výsledkům.

¹⁴ J. Sacharov, *Skazanija russkago naroda*, Petrohrad, 1841; A. Smirnov, *O Slově o polku Igorevě*, Voronež, 1877; E. V. Barsov, *Slovo o polku Igorevě kak chudožestvennyj pamjatnik kijevskej družinnoj Rusi*, I., II., III., Moskva, 1887—1890 (dosud nejpodrobnější práce o *Slově*); J. N. Ždanov, *Literatura Slova o polku Igorevě*, Kijev, 1880; P. V. Vladimirov, *Slovo o polku Igorevě*, Kijev, 1894; N. K. Gudzij, *Literatura Slova o polku Igorevě*, Žur. min. nar. pros., Petrohrad, 1914; V. Peretc, *K izučeniju „Slova o polku Igorevě“*, *Izvestija otd. rus. jaz. i slov. ross. Akad. nauk*, XXVIII., Leningrad, 1924.

Už Požarskij (1819) ukazoval na příbuznost některých výrazů *Slova* s jinými jazyky slovan-skými, zejména s polským. Zašel ovšem tak daleko, že i poctivé ruské slovo něgovat' (hýčkati, mazliti se; srov. něga, něha) spojoval s polským niegowacz (popírati) převzatým prostě z latin-ského: negare. Požarskij první srovnával *Slovo* i s nedávno tehdy objeveným Rukopisem Králové-dvorským. Pod vlivem výkladů Požarského učili jiní, že jest *Slovo* psáno vlastně polskoruským jazykem a že náleží tedy do polské literatury. Bielowski a Wójcicki nazývali skladatele *Slova* přímo „pěvcem polské země“. Wiszniewski učil, že *Slovo* náleží právě tak ruské jako polské litera-tuře. Jiní hádali na původní tekst jihoslovanský (Dubenskij), maloruský (Mandyčevskij) nebo běloruský (Lucevič). Pogodin shledal v *Slově* shody s písněmi skandinávskými. Vjazemskij srovnává je se zpěvy Homérovými, jiní poznávají v něm vlivy orientální (Erdman a Berezin). Ale většina badatelů, a to nejvážnější, hájí ruský původ *Slova* ukazující jednak na shody jeho s vlastnostmi ruské poesie národní (táž symbolika, tytéž stále přívlastky, tatáž přirovnání, líčení přírody, její účast s jednajícími osobami a vůbec stejné obraty), jednak na jazykové příbuzenství s překlado-vou i původní literaturou starší i mladší než-li je *Slovo* (Glagolev, Maksimovič, Buslajev, Tichonravov, Smirnov, Potebnja, Barsov), ba

některým badatelům není *Slovo* nic jiného než starobylá národní píseň, дума. Kritik Bělinskij zamítá jakékoliv srovnávání *Slova* s cizí poesií. Značné pozornosti badatelů (počnouc Buslajevem) těšily se mytologické zmínky *Slova*. Kdežto jeden prohlásil *Slovo* dokonce jen za výraz myšlenky boje světla s tmou, jiný viděl v jeho mytologii pouhou okrasu. Velmi rozcházela se mínění o původci *Slova*. Tu jest *Slovo* plod negramotného, čistě lidového pěvce, tu zase naopak se učí, že jest dílem čistě knižním, že pisatel jeho byl člověk vzdělaný (F. Miller a j.). Z toho, co výše bylo pověděno, jest patrné, že i kolébka jeho hledána na různých místech, ba že považován byl i za Nerusa (za Poláka). Nestejně oceňuje se básnický význam *Slova*. Bělinskij nazývá je „vonným kvítkem národní slovanské poesie“. Stejně soudí mnozí jiní; někteří rozeznávají v něm stopy rýmů; jiní zase básnickou jeho cenu tuze snižují atd. Literární historie¹⁵ dospívá v posuzování *Slova* asi k těmto výsledkům: *Slovo* jest památník poetické literatury kyjevské Rusi, psaný velkoruským jazykem na konci XII. století. Dnešní prosaická forma vykazuje určité stopy rytmického charakteru. Jeho neznámý tvůrce byl současníkem (možná i svědkem) líče-

¹⁵ Srovnej hlavně M. N. Speranského, *Istorija drevnej ruskoj literatury*, Moskva, 1921, str. 361. a n.

ného příběhu. Byl to světský člověk (v celém *Slově* není jediného citátu ze svatých písem), nejspíše příslušník knížecí družiny, snad pěvec-družinník, povinný opěvati hrdinné činy svého knížete a družiny, člověk jistě geniální. Proto se plod jeho liší od veškeré staré literatury, která nese na sobě jasné stopy svého duchovně církevního původu a napodobování. Přes to nestojí však *Slovo* v literatuře zcela osaměle. S ním — jak dobře upozornil Tichonravov — příbuzny jsou tak zvané *vojenské pověsti*, jednak starší než *Slovo*, jednak s ním současné neb mladší, přeložené a původní. Sem náleží Flaviova *Pověst o dobytí Jerusalema*, *Pověst o Devgeniovi* (překlad z řečtiny, v němž líčí se boje Řeků se Saraceny), vyprávění o vojnách obsažená v letopisech až k pověstem o bitvě Kulikovské, o vzetí Kyjeva Batyjem, o dobytí Cařihradu Turky. Mytologických přežitků použito v *Slově* jen jako látky pro poetické obrazy. Ačkoliv sloh *Slova* jest celkem knižní, přece objevují se v něm četné obraty vlastní ústní národní poetické tvorbě (zejména příroda a její zjevy hrají v něm význačnou úlohu). V *Slově* převládá živel lyrický; proto nesmí se na ně hleděti jako na přesný pramen historický. Skladatel jeho byl dobrý ruský vlastenec, který měl radost z vítězství svých rodáků a tesknil nad jejich nezdary. Správně viděl, kam vedou různice mezi knížaty, a proto přál si sjednocení všech

Rusů. Čest a sláva ruské země byla mu nadevšecko.

V bohaté literatuře *Slova* velmi četně jsou zastoupeny jeho překlady, na prvním místě ovšem překlady do nového jazyka velkoruského, od něhož jazyk *Slova* značně se odchyluje jak mluvnicí, tak zásobou slov. Výše jsem pověděl, že už první vydavatelé přiložili k staroruskému textu prvního vydání svůj překlad a podobně doprovázejí překlady i jiná vydání originálu. V překladech těchto jsou ovšem uplatněny názory jednotlivých badatelů na úpravu původního textu. Mnozí překladatelé vedou si namnoze až tuze volně, mění nejednou smysl originálu i tam, kde jest jasný, a rozšiřují původní text vložkami. Některé ruské překlady zpracovány veršem. Z těch vyniká zejména překlad Majkova z r. 1870 opatřený hojnými poznámkami. Vedle překladů do spisovné ruštiny známy jsou překlady do maloruštiny (několik) a do běloruštiny. Hojně překládáno bylo *Slovo* i do cizích jazyků. První německý překlad jest z roku 1803,¹⁶ první francouzský z r. 1823; nedávno vydán obšírnými

¹⁶ Spolupracovníkem jiného německého překladu vydaného v Praze r. 1811 Josefem Müllerem nebyl nikdo menší než sám Dobrovský, který pilně se *Slovem* zabýval, nazval je „ein Gedicht, dem nichts an die Seite gesetzt werden kann“ a vyčítal prvním ruským vydavatelům, že špatně porozuměli textu.

poznámkami doprovázený překlad anglický. Že překládáno bylo *Slovo* do příbuzných ruštině nářečí slovanských, rozumí se samo sebou. Jedině do lužické srbštiny nebylo *Slovo* dosud přeloženo, zato jiné jazyky slovanské mají i po několika překladech. Do češtiny (podle Dobrovského a Hanky) přeložil *Slovo* už Jungmann r. 1808 a pak Rožnay (veršem), ale tyto práce nevyšly tiskem a nejsou známé. Nový český překlad pořídil a s původním tekstem, německým překladem a poznámkami vydal r. 1821 v Praze V. Hanka pod názvem *Igor Swatoslawič. Hrdinský zpiew o taženj proti Polovcům*. Zajímavost jest, že Hanka dal vytisknouti i originál *Slova* latinkou, při čemž však za některá písmena latinská klade své náhražky. Překlad jeho jest velmi tvrdý a místy docela nerosrozumitelný. Téměř po třiceti letech vydává *Slovo* (cyrilským písmem) s překladem, s předmluvou a poznámkami Martin Hattala (*Slovo o polku Igorevě, Praha 1858*). Za jedenácte let objevuje se práce Erbenova: *Dvě zpěvů staroruských, totiž O výpravě Igorově a Zádonština. S kritickými, historickými i jinými vysvětlujícími poznámkami a doklady, Praha 1869*. Originál vytištěn jest nynějším písmem ruským. Překlad jest souběžný. Už Hanka, ale v daleko větší míře Hattala a Erben, snaží se vyložiti některá temná místa originálu. *Zádonštinu* podává Erben v originále i v překladě. Pouze v překladě připojuje

úryvek z *Nestorova letopisu* týkající se tažení Igorova a *Pověst o porážce Mamajově*.

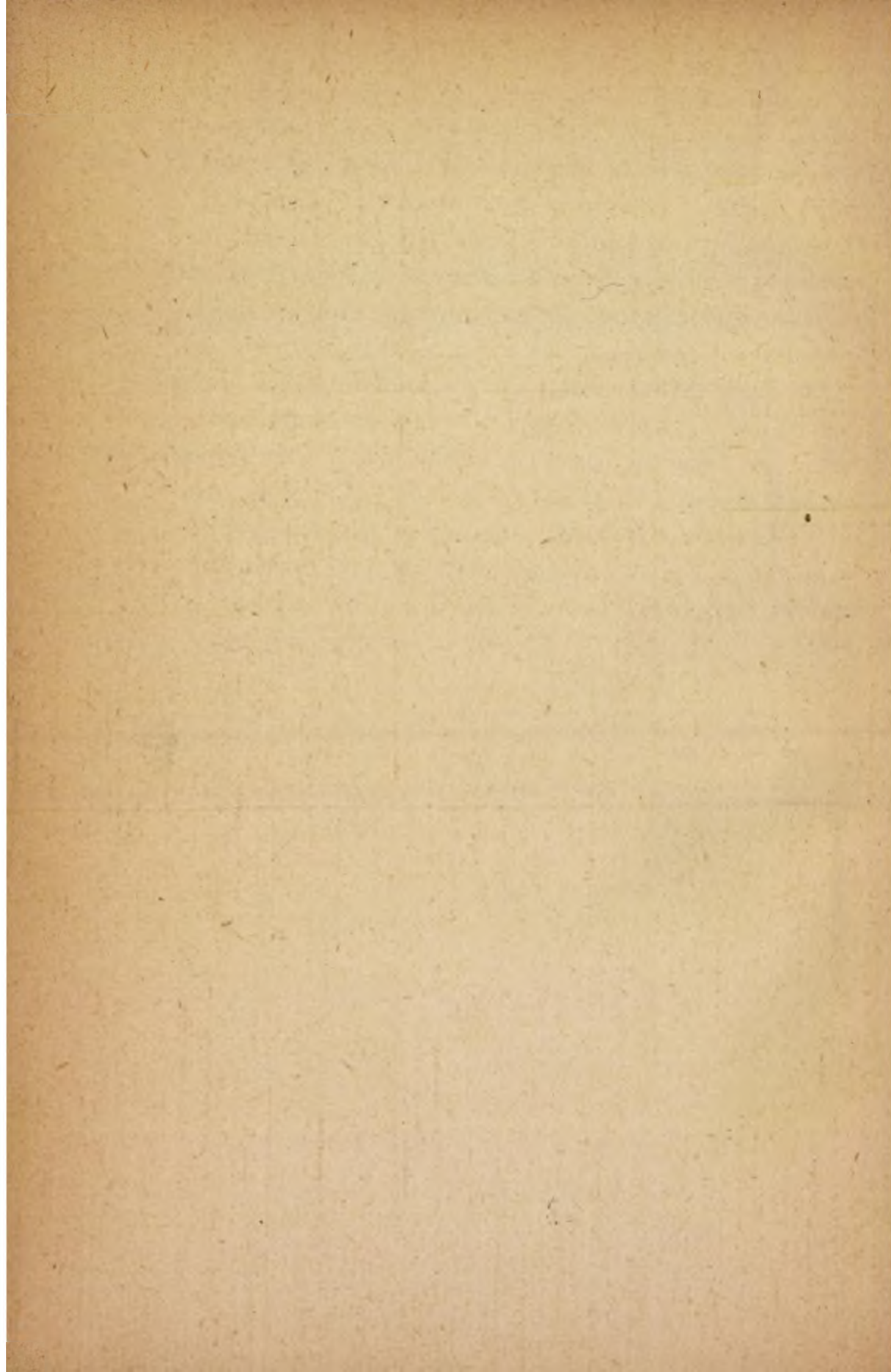
Podkladem mé práce jest ovšem 1. vydání *Slova*. Překládaje temná místa, držel jsem se toho jejich výkladu, který zdál se mi nejlepší. Jest ovšem možno, že snad ne vždy volil jsem dobře. Ale konečně každý výklad jest napořád jen více nebo méně pravděpodobný. Proč přidržel jsem se toho a ne jiného výkladu neodůvodňuji. Knížka moje není prací filologickou. Chce pouze seznámiti českého čtenáře s básnickým plodem staroruským té vysoké ceny, jakou jsme po léta přikládali našim Rukopisům. Úvod a poznámky k překladu mají usnadniti porozumění.

Aby však čtenář nabyl aspoň jakýs takýs pojem o jazyku *Slova*, kladu sem v originále latinkou přepsaném jedno z nejkrásnějších lyrických míst písně, t. j.

Pláč Jaroslavny.

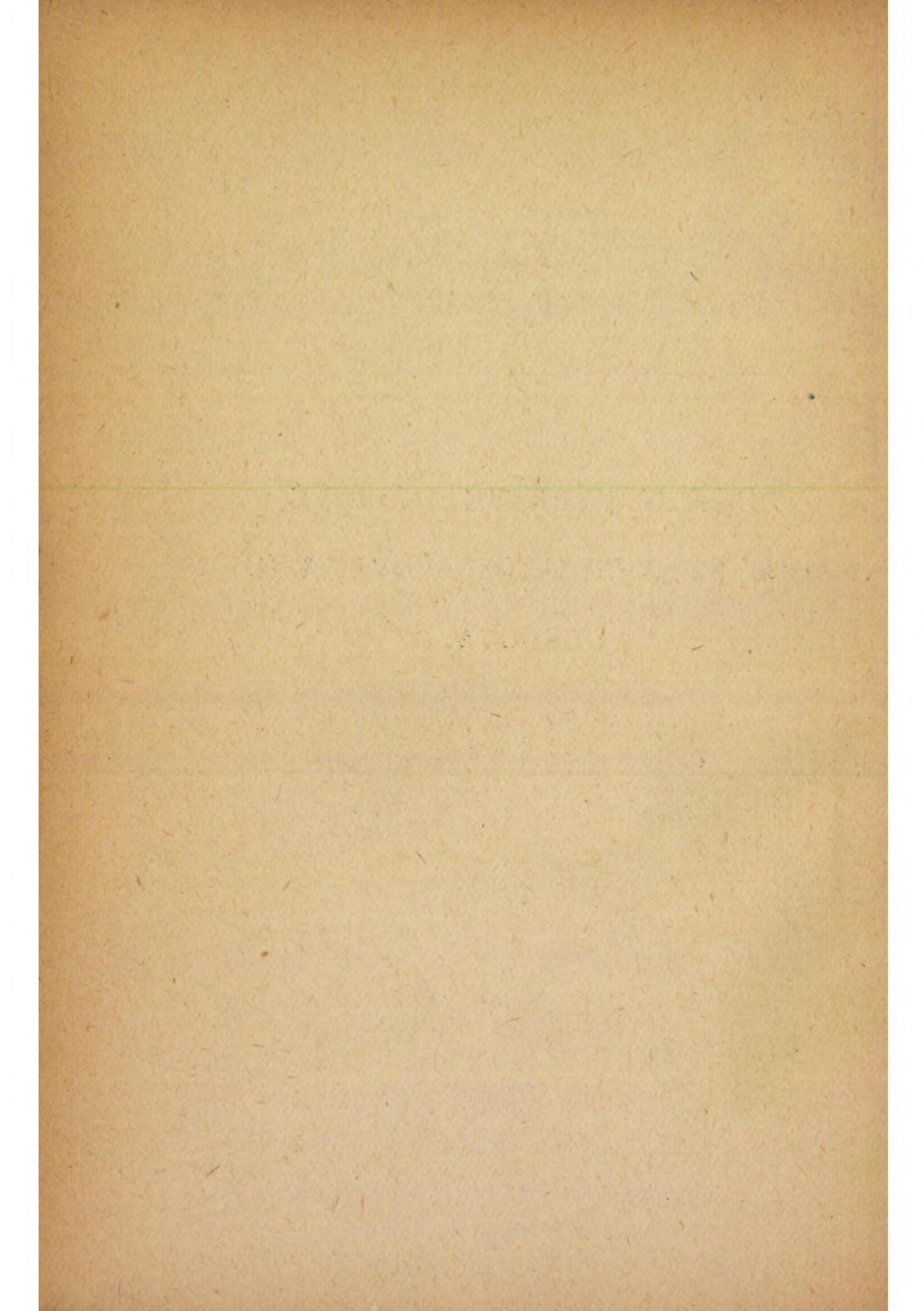
Jaroslavnynъ glasъ slyšitъ: zegziceju neznaemъ, rano kyčetъ: polečju, řeče, zegziceju po Dunaevi; omočju bebrjanъ rukavъ vъ Kajalě řečě, utru Knjazju krovavyja ego rany na žestocěmъ ego tělě. Jaroslavna rano plačetъ vъ Putivlě na zabralě, arkuči: o větrě! větrilo! čemu Gospodine nasilbno vėeši? Čemu myčeši Chi-

novьskyja strělky na svoeju - ne trudnoju kril-
cju na moeja lady voi? Malo li ti bjašetъ gorъ
podъ oblaky vějati, lelějuči korabli na sině morě?
Čemu Gospodine moe veselie po kovylīju razvěja?
Jaroslavna rano plačetъ Putivlju gorodu na za-
borolě, arkuči: o Dnepre slovuticju! ty probilъ
esi kamennyja gory skvozě zemlju Poloveckuju.
Ty lelějalъ esi na sebě Svjatoslavli nosady do
plъku Kobjakova: vъzlelěj, gospodine moju ladu
kъ mně, a bychъ neslala kъ nemu slezъ na more
rano. Jaroslavna rano plačetъ kъ Putivlě na
zabralě, arkuči: světloe i tresvětloe slъnce! všemъ
teplo i krasno esi: čemu gospodine prostre gorja-
čjuju svoju lučju na ladě voi? vъ polě bezvodně
žoždeju imъ luči sьprjaže tugoju imъ tuli zatče.

**PÍSEŇ O VÝPRAVĚ IGOROVĚ,
IGORA SYNA SVJATOSLAVOVA, VNUKA
OLEGOVA.**

Neslušelo-li by se nám, bratří, abychom starodávnými slovy počali smutné vypravování o výpravě Igorově, Igora Svjatoslaviče? Jest však počítí tuto píseň podle skutečných událostí této doby a ne podle způsobu Bojanova.¹⁷ Věští Bojan zajisté, když chtěl složití na někoho píseň, tu rozbíhal se jako veveřice po lese, jako šerý vlk po zemi, jako sivý orel pod oblaky. Vzpomínalť totiž na rozbroje prvních časů. Tehdy pouštěl deset sokolův na stádo labutí: kterou sokol dohonil, ta první zazpívala píseň o starém Jaroslavu,¹⁸ chrabrém Mstislavu,¹⁹ který zabil Rededju před vojsky kasožskými, o krásném Romanu Svjatoslavičovi.²⁰ Ale Bojan, bratří,

¹⁷ Bojan byl ruský pěvec. Jména knížat, o nichž podle *Slova* pěl, ukazují, že žil v druhé polovici XI. století. Někteří badatelé ovšem soudí, že Bojana vůbec nebylo, že běží o pouhý mytus. Náš pěvec vytýká mu přílišnou fantasi; sám chce se držeti více historie.

¹⁸ Jaroslav Vladimirovič byl Igorův prapraděd. Vydal pode jménem *Ruská pravda* známé zákony; zemřel 1054.

¹⁹ Mstislav Vladimirovič byl bratr Jaroslavův. Rededja, Mstislavem v souboji zabitý, byl bohatýr z čerkeského kmene Kasogů. Mstislav zemřel r. 1036.

²⁰ Roman, vnuk Jaroslavův (syn Svjatoslava Jaroslaviče) byl r. 1079 zabit Polovci, jimž vyčítal zradu.

nepouštěl deset sokolů na stádo labutí, nýbrž přikládal svoje věští prsty k živým strunám, které pak samy knížatům slávu rokotaly. Počněmež tedy, bratří, tuto pověst od starého Vladimira²¹ do nynějšího Igora, který sepial rozum svou křepkostí²² a zostril jej statečností svého srdce. Naplniv se bojovným duchem, zavedl svoje chrabré pluky na zemi poloveckou²³ za zemi ruskou.

Tehdáž pohlédl Igor na jasné slunce a viděl všecka svá vojska od něho pokrytá tmou.²⁴ I řekl Igor své družině: „Bratří a družino,²⁵ lépe zajisté jest, budeme-li pobiti než zajati: nuže, sedněme, bratří, na své rychlé koně, ať se podíváme na modrý Don.“ Hrdinská touha ovládla rozum knížete a žádost okusiti velikého Donu zastínila mu znamení: „Chci,“ povídá, „kopí

²¹ Dříve se soudilo, že tímto Vladimirem jest známý z bylin Vladimir Svjatoslavič, „Krásné slunečko“ († 1015). Dnes myslí se spíše na Vladimira Monomacha († 1126).

²² T. j. pevně se rozhodl, pevně si umínil.

²³ Viz poznámku 1. na str. 5.

²⁴ Když Igor vypravil se proti Polovcům, nastalo (ve středu 1. května 1185) zatmění slunce.

²⁵ Družinu knížecí tvořili vybraní bojovníci, vydržovaní jednak z příjmů, které měl kníže ze svého údělu, jednak z kořisti válečné.

přelomiti konec pole poloveckého; s vámi, synové ruští, chci složití svou hlavu nebo z přílby napítí se Donu.“ Ó, Bojane, slavíku starých časů, ty bys měl klokotem svým oslaviti tyto výpravy skáče, slavíku, po lese myšlenek, létaje umem pod oblaky, svíjeje obě strany slávy toho času.²⁶ Žena se po stopě Bojanově²⁷ přes pole na hory, měl by vnuk jeho zazpívati Igorovi: „Nezanesla bouře sokoly přes široká pole, neběží to hejna kavek k velikému Donu.“ Či snad měl by, věští Bojane, Velesův²⁸ vnuku, zapěti: „Koně řehtají za Sulou,²⁹ slávou ozývá se Kyjev, trouby troubí v Novgorodě,³⁰ stojí prapory v Putivli;³¹ Igor čeká milého bratra Vsevoloda.“ I řekl jemu bujný tur Vsevolod: „Jediný bratře, jediné světlo, světlý Igore, oba jsme synové

²⁶ Pěvec chce snad říci, že Bojan by spojil starší slavnou dobu (Vladimirovu) s novou slavnou dobou (Igorovou).

²⁷ V 1. vydání *Slova* stojí *Trojanově*, patrně omylem původního opisovače aneb chybným čtením vydavatelů.

²⁸ Veles, pohanský bůh, byl ochráncem stád a bohem pěvců.

²⁹ Sula jest levá pobočka Dněpru, do něhož ústí asi 50 km nad Kremenčukem.

³⁰ Míněn Novgorod Sěverský v černigovské gubernii na dněprovské pobočce Desně.

³¹ Putivl, město v kurské gubernii na řece Sejmě, i Novgorod byla sídla knížecí.

Svjatoslavovi. Sedlej, bratře, svoje rychlé koně, všaktě moji jsou již pohotově napřed osedláni u Kurska. A moji Kurjané³² jsou věru zkušeni bojovníci: pod troubami povití, pod přílbami ukolébání, koncem kopí krmeni; cesty jsou jim povědomy, úžlabiny známy; luky mají napiaté, toulce otevřené, šavle nabroušené; sami skáčí jako šerí vlci v poli, hledajíce sobě cti a knížeti slávy.“

Tehdy vstoupil kníže Igor v zlatý třemen a jel po čistém poli. Slunce mu zaclonilo cestu tmou; noc stenajíc hrůzou vzbudila mu ptactvo, svištění sehnalo zvěř v stáda.³³ Div³⁴ volá na vrcholku stromu: velí poslouchati zemi neznámé, Volze, i Pomoří, i Posulí, i Suroži, i Korsuni,³⁵ i tobě, tmutarakaňský balvane.³⁶ Polovci však

³² Bojovníci Vsevolodovi z knížetství kurského. Město Kursko jest dnes hlavou gubernie.

³³ Věta tato jest v původním textu nesrozumitelná. Proto se všelijak upravuje. Jedné takové úpravy přidrží se i překlad.

³⁴ Snad nějaký lesní démon (potomní lěšij?); ale možná, že jest to jméno jakéhosi ptáka, který starým Rusům prorokoval. (Srovnej našeho kulíška.)

³⁵ Surož a Korsuň jsou města na Krymu. Ono jest dnešní Sudak, toto stávalo nedaleko dnešního Sevastopole a slulo Chersones. Tam přijal křesťanství kníže Vladimír Svjatoslavič (Svatý).

³⁶ Tmutarakaň (též Tmutorokaň) bylo hlavní město rus. knížetství tmutarakaňského na jv. pobřeží Azovského moře. V době Igorově bylo již v moci Po-

pospíchali nehotovými cestami k velikému Donu; skřípají vozy o půlnoci; řekneš: rozplašené labuti. Igor vede vojska k Donu. Už zajisté ptactvo po dubech tuší neštěstí; v úžlabinách budí hrůzu vlci; orlové skřekem zvou zvěř na kosti; lišky štěkají na červené štíty. Ó, ruská zemi, už jsi daleko za kurhanem.³⁷

Noci pomalu ubývá. Zora zažehla světlo, mlha pokryla pole; klokot slavičí usnul, hovor kavek se probudil. Synové ruští přehradili široká pole červenými štíty, hledajíce sobě cti a knížeti slávy. V pátek zrána podupali pohanské pluky polovecké a rozsypali se po poli jako střely, uchvátili krásné dívky polovecké a s nimi zlato, i pokrývky, i drahé tkaniny. Ze závojů, pláštíů a kožichů, i ze všelikých vzácných věcí poloveckých počali dělati mosty³⁸ na blatech a místech močálovitých. Červený prapor, bílá korouhev, červená čolka,³⁹ stříbrné kopí chrabrému Svjatoslavičovi.⁴⁰

lovců. Balvanem míněna tu nějaká modla nebo vůbec jakýsi starý památník; snad mohlo by se překládati také: „i tobě, pohanské Tmutarakaňsko“.

³⁷ T. j. za hraničnou mohylou neb kurhanem. Vojsko Igorovo jest již daleko v zemi nepřátelské.

³⁸ Spíše jen nějaké přechody, hatě.

³⁹ Čolka byla praporová stuha (snad i koňský ohon).

⁴⁰ Nejvzácnější válečnou kořist' dostal Igor Svjatoslavič.

Dříme v poli chrabré hnízdo Olegovo.⁴¹ Daleko zaletělo. Nenarodilo se, aby křivdu sneslo ani od sokola ani od supa ani od tebe, černý havrane, pohanský Polovče. Gzak běží jako šerý vlk, Končak⁴² v jeho stopě míří k velikému Donu.

Druhého dne časně ráno krvavá zora hlásila svítání; černé mraky táhnou od moře — chtějí přikryti čtyři slunce⁴³ — a v nich kmitají siné blesky. Bude hromobití veliké; přijde dešť jako střely od velikého Donu; bude kopím polámati se, bude šavlím otupiti se o přílby polovecké na řece Kajale⁴⁴ u velikého Donu. Ó, ruská zemi, už jsi za kurhanem.⁴⁵

Hle, větry, Stribogovi vnuci,⁴⁶ vějí od moře, jako by letěly střely na chrabré pluky Igorovy; země duní, řeky zkaleně tekou, prach pokrývá pole, prapory šumí: Polovci jdou od Donu i od

⁴¹ Igor a druhá knížata jsou vnuci a pravnucci knížete tmutarakaňského a muromského, nepokojného Olega Svjatoslaviče († 1115).

⁴² Gzak i Končak byli chánové polovečtí a hlavní vůdcové v boji proti Igorovi.

⁴³ Mraky jsou Polovci, slunci čtyři knížata ruská (viz Úvod str. 4.).

⁴⁴ Neznámá řeka. Karamzin a jiní myslili na Kagalnik, vlévající se do Azovského moře.

⁴⁵ Viz výše pozn. 37. na str. 31. Věty mají ráz refrénu, jehož stopu viděti jest i v jiných frázích *Slova*.

⁴⁶ Stribog byl bůh větrů.

moře i od všech stran. Obstoupili ruské pluky. Děti běsovy⁴⁷ křikem ohradily pole, ale chrabří Rusové ohradili je červenými štíty. Bujný ture Vsevolode! stoje v přední řadě sršíš střely na vojska, hřmíš o přílby meči ocelovými. Kam jsi, ture, poskočil, blýskaje svojí zlatou přílbou, tam leží pohanské hlavy polovecké. Rozsekány jsou kalenými šavlemi přílby avarské od tebe, bujný ture Vsevolode. Jaká rána, bratří, jest drahá tomu, kdo zapomenul na pocty i statky, i na město Černigov, na otecký zlatý stolec a na přívětivost i obyčeje své milé choti, krásné Glěbovny?⁴⁸ Byly věky Trojanovy,⁴⁹ minula léta Jaroslavova:⁵⁰ byly výpravy Olegovy, Olega Svjatoslaviče.⁵¹ Tento Oleg zajisté vzpoury mečem kovával a po zemi střely rozséval. Vstupuje on v zlatý třemen v městě Tmutarakani. Ten hlahol slyšel starý veliký Jaroslav, syn Vsevolodův, ale Vladimír každého rána zacpával si uši v Černi-

⁴⁷ Děti zlého boha, běsa, jsou ovšem Polovci.

⁴⁸ Choť Vsevolodova byla dcera knížete perejaslavského Glěba Jurjeviče.

⁴⁹ Zánovní jméno Trojana i zde nahrazuje se Bojanem; náhražka nezdá se mi tu tak oprávněna jako výše (viz pozn. 27. na str. 29.), proto ponechávám znění originálu. Kdo míněn tímto Trojanem, dosud nerozhodnuto. Ale na římského císaře Trajana jest přece jen asi těžko zde mysliti.

⁵⁰ Viz pozn. 18. na str. 27.

⁵¹ Viz pozn. 41. na str. 32.

gově.⁵² Borisa však Vjaceslaviče sláva přivedla na soud⁵³ a potrestala: nivu zelenou postlala jako pohřební příkrov za křivdu na Olegovi, chrabrém a mladém knížeti.⁵⁴ A od téže řeky Kajaly Svjatopolk odhýčkal otce svého mezi uherskými mimochodníky k sv. Sofii v Kyjevě.⁵⁵ Tehdáž, za Olega Goreslaviče,⁵⁶ sely se a vzrůstaly různice; hynul život vnuků Dažbogových:⁵⁷ v knížecích sporech krátil se věk lidský. Tehdáž po zemi ruské zřídka oráči na sebe volali, ale často krákaly vrány dělíce se o mrtvoly, kavky však vedly svou řeč, chtějíce letěti na nedojedky. To bylo za oněch bojů a za oněch výprav, ale o takovémto boji neslycháno: od rána do večera, od večera do světla

⁵² Tak čte se v původním textu. Zdá se však, že Jaroslavem míněn tu nikoliv „starý veliký“ kníže, zemřelý r. 1054, nýbrž jeho vnuk Jaroslav Svjatoslavič a že slova „syn Vsevolodův“ náleží jako přívlastek k slovu „Vladimir“. Dle toho mělo by se čísti „... Jaroslav, ale syn Vsevolodův Vladimir...“ (t. j. Monomach).

⁵³ Totiž na soud *boží*. Padl v boji na Nežatině nivě u Černigova r. 1078.

⁵⁴ Tato věta náleží k temným místům *Slova*.

⁵⁵ Událost nezběhla se však na řece Kajale, nýbrž na Nežatině nivě a mrtvého otce nepřivezl (patrně na nosítkách nesených koni) k sv. Sofii Svjatopluk, nýbrž do Desjatinné církve Jaropluk.

⁵⁶ Goreslavič jest pouhý přívlastek Olega, jakožto původce mnoha hoře.

⁵⁷ T. j. Rusů. Dažbog byl bůh slunce.

létají kalené střely, hřmí šavle o přílby, praští ocelová kopí v poli neznámém uprostřed země polovecké. Černá země pod kopyty byla poseta kostmi a polita krví. Zármutek povstal z nich po ruské zemi. Co mi to šumí, co mi to hučí zdaleka ráno před svítáním? Igor obrací pluky, neboť jest mu líto milého bratra Vsevoloda. Bili se den, bili se druhý; třetího dne k poledni padly prapory Igorovy. Tu se oba bratři rozloučili na břehu bystré Kajaly: tu se nedostalo vína krvavého; tu dokončili hody chrabří synové ruští; svatebčany napojili a sami padli za zemi ruskou.⁵⁸ Vadne tráva od žalosti a stromy zármutkem sklonily se k zemi.

Neveselá zajisté, bratří, nastala doba, už pustina přikryla sílu.⁵⁹ Vznikla křivda v silách Dažbogova vnuka, vstoupila jako panna do země Bojanovy,⁶⁰ zapleskala labutími křídly na siném moři; u Donu pleskajíc probudila časy hojnosti.⁶¹ Mezi knížaty spory a nám hynouti od pohanů, neboť řekl bratr bratru: „Tohle jest mé a ono — také mé!“ A počala knížata o malém říkati: „To jest veliké“ a sama na sebe vzpoury kovati. Pohané však se všech stran doráželi ví-

⁵⁸ Pěvec srovnává bitvu se svatbou.

⁵⁹ Tam, kde před tím bylo ruské vojsko, teď je pusto.

⁶⁰ V původním textu: Trojanovy.

⁶¹ T. j. vzpomínku na časy hojnosti.

těžně na ruskou zemi. Ach, daleko zaletěl sokol hubě ptactvo — k moři! Igorovo však vojsko nelze vzkřísiti a za ním vzkřikla Karna a Žlja⁶² poskočila po zemi ruské roznášejíc pohřební popel v plamenném rohu. Ženy ruské zaplakaly řkouce: „Už nelze nám své milé muže ani myslí si přimysliti, ani vtípem se jich dovtípiti, ani očima je spatřiti a ještě méně zlatem a stříbrem⁶³ si pohrání.“ A zastenal, bratří, Kyjev hořem a Černigov neštěstím; stesk rozlil se po ruské zemi, smutek široce teče ruskou zemí. Ale knížata sama na sebe různice kovali; pohané pak sami vítězně najíždějíce do země ruské, brali daň po veverce⁶⁴ ze dvora.

Tito dva chrabří Svjatoslavičové, Igor a Vsevolod, už totiž probudili zlobu,⁶⁵ kterou uspal otec jejich, hrozný Svjatoslav,⁶⁶ veliký kníže kyjevský hrůzou: přiklepal ji svými sil-

⁶² Co značí slova *Karna* a *Žlja*, dosud není rozhodnuto. Někteří viděli v nich jména vůdců poloveckých, jiní překládají je slovy *svár* a *zloba*. Zdá se, že míněny tu plačnice neb naříkalky užívané při pohřebních obřadech. Celé místo jest velmi temné.

⁶³ T. j. zlatem a stříbrem ukořistěným nepřátelům.

⁶⁴ Jest rozuměti: po kožišině veverčí.

⁶⁵ Polovce.

⁶⁶ Igor a Vsevolod byli bratřenci Svjatoslava, ale jmenují se tu jeho syny, poněvadž byl tehdy nejstarší z rodu.

nými vojsky a ocelovými meči, vtrhl do země polovecké, podupal chlumy a úžlabiny, zkalil řeky a jezera, vysušil potoky a blata a vyrval jako vichr pohanského Kobjaka od zátoky mořské z železných velikých vojsk poloveckých. I ocítil se Kobjak v městě Kyjevě v dvoraně Svjatoslavově.⁶⁷ Tu Němci i Benátčané, tu Řekové i Morava⁶⁸ pějí slávu Svjatoslavovu a odsuzují knížete Igora, že pohřžil bohatství na dno Kajaly, řeky polovecké, nasypav tam ruského zlata. Tam kníže Igor ze sedla zlatého vysedl do sedla kočovnického. Zesmutněla zajisté cimbuří měst a veselí potuchlo.

Svjatoslav pak v Kyjevě na horách viděl smutný sen: „Této noci od večera,“ povídá,⁶⁹ „oblékali jste mne na tisové posteli černým přikrovem, nalévali mi siné víno smíšené s jedem, sypali mi vystřílenými toulci pohanských kočovníků velké perly⁷⁰ na luno a mazlili se se mnou. Už jsou stropní prkna bez podpůrného

⁶⁷ Toť vzpomínka na vítězné tažení Svjatoslavovo z r. 1184, které jest opakem smutné výpravy Igorovy. Viz Úvod str. 6.

⁶⁸ Míněni asi obyvatelé poříčí jižní Moravy (srbské).

⁶⁹ Dopln: družině.

⁷⁰ Perly znamenají slzy.

břevna v mém paláci zlatovrchém, od večera celou noc Bosovy⁷¹ vrány krákaly u Plěseňska na podhradí, usadily se v Kisanově debři a nesly se k sinému moři.“⁷² I řekli bojaři knížeti: „Už kníže, žalost rozum opanovala; vždyť, hle, dva sokolové sletěli s oteckého zlatého stolce vyhledat města Tmutarakaně aneb napíti se přílbou z Donu. Už sokolům křídla podsečena šavlemi pohan-skými a je samy spoutali železnými pouty. Byloť temno třetího dne: dvě slunce se zatměla, oba nachoví sloupové pohasli a s nimi dva mladí měsíkové, Oleg a Svjatoslav, tmou se povlékli.“⁷³ Na řece na Kajale tma pokryla světlo; po ruské zemi rozšířili se Polovci jako pardálovo hnízdo, dva pohřížili v moře a velkou smělost dodali chánovi.⁷⁴) Už hanba snesla se na slávu, už třesklo

⁷¹ Slova „Bosovy vrány“ znamenají snad Polovce vedené jakýmsi Bosem; ale vykladači nahrazují je také slovy *běsovy* nebo *hladové* vrány. Níže (na str. 39.) mluví se o „časích Busových“. Obě jména, Bos i Bus, značí asi totéž.

⁷² Celé líčení snu náleží k velmi temným místům textu a bylo proto všelijak upravováno a dle toho pak i překládáno. Které místo rozuměti Plěseňskem a co znamená Kisanova debř, se neví.

⁷³ Sokoly, slunci a orly jsou míněni Igor a Vsevolod. Místo Oleg má státi Vladimír (byl syn Igorův); Svjatoslav jest snad syn Igorova bratra Olega.

⁷⁴ V originále: *Chinovi*, ale opravuje se také v *Hunům* nebo *pohanům*.

násilí na svobodu, už Div vrhl se na zem — neboť, hle, krásné panny gotské⁷⁵ zazpívaly na břehu siného moře; zvoníce ruským zlatem pění o časích Busových,⁷⁶ pochlebně oslavují pomstu Šarukanovu.⁷⁷ My však, družino, jsme žádostivi veselosti.

Tenkrátě veliký Svjatoslav uronil zlaté slovo smíšené se slzami řka: „Ó, synovcové moji Igore a Vsevolode,⁷⁸ časně jste počali trápati meči zemi poloveckou a sobě hledati slávy; ale neslavně jste odolali, neboť neslavně jste prolévali krev pohanskou. Vaše udatná srdce jsou ukována z tvrdého ocele a v bujnosti zakalena. A to jste učinili mým stříbrným šedinám! Vždyť nevyčkali jste silného, i bohatého, i mnoho vojska majícího mého bratra Jaroslava s černigovskými bojary, s Moguty, i s Tatrany, i s Šelbiry, i s Topčaky, i s Revugy, i s Olbery.⁷⁹ Ti zajisté bez štítů, s záholenními noži, křikem porážejí vojska hlásající slávu pradědů. Ale vy jste řekli: „Odvažme se sami; příští slávu sami pochytime, o dřívější se

⁷⁵ Na Krymu udrželi prý se Gotové až do XVI. století.

⁷⁶ Viz pozn. 71. na str. 38.

⁷⁷ Vypravování týče se asi vítězných nájezdů poloveckých po porážce učiněné jim r. 1107. Vůdcem Polovců byl Šarukan.

⁷⁸ Viz pozn. 66. na str. 36.

⁷⁹ Družiny bojovníků nazvané po náčelnících.

sami podělíme!“ A což jest div, bratří, aby starý omládl? Když sokol pelichá, vysoko zahání ptactvo, nedá svému hnízdu ukřivditi. Ale to jest zlé, že mi knížata nepomohou. Časy obrátily se na ruby. Hle již v Rimě⁸⁰ bědují pod šavlemi poloveckými a Vladimir — pod ranami: hoře a smutek synu Glěbovu.⁸¹ Veliký kníže Vsevolode,⁸² nepomyslíš přiletěti zdaleka, abys chránil otecký zlatý stolec? Vždyť dovedeš Volhu vesly rozstříkati a Don přílbami vyčerpati; kdybys ty zde byl, byla by otrokyně po nogatě a kočovník po rezjani.⁸³ Vždyť ty dovedeš po suchu stříletí živými šereširy,⁸⁴ s chrabrymi syny Glěbovými.⁸⁵ Ty bujný Ruríku a Davide!⁸⁶ zdaž to neplavaly vaše zlaté přílby po krvi, zdaž to neřičela vaše

⁸⁰ Dnešní město Romny v poltav. gubernii.

⁸¹ Syn Glěbův jest právě vzpomenutý Vladimir, kníže perejaslavský, raněný po porážce Igorově v boji s Polovci († 1188).

⁸² Vsevolod Jurjevič, kníže suzdalský a vladi-mirský. Vedl šťastné boje s Mordvou a Bulhary; zemřel 1212.

⁸³ Nogata a rezjaň byly drobné mince. Hřivna měla dvacet nogat neboli 50 rezjaní.

⁸⁴ Šereširy sluly nějaké dalekonosné praky nebo samostřily.

⁸⁵ Synové Glěba Rostislaviče, knížete rjazaňského.

⁸⁶ Rurik, kníže novgorodský († 1214), a David, kníže smolenský († 1198), jsou synové Rostislava Mstislaviče, pravnukové Vladimira Monomacha.

družina jako tuři ranění kalenými šavlemi na neznámém poli! Vstupte, panstvo, v zlaté třemeny za křivdu tohoto času, za zemi ruskou, za rány Igora, bujného Svjatoslaviče. Haličský Osmomysle Jaroslave,⁸⁷ vysoko sedíš na svém ze zlata ukovaném stolci, podepřev hory uherské svými železnými pluky, zastoupiv králi⁸⁸ cestu, zavřev vrata dunajská, metaje břemeny přes oblaky⁸⁹ a konaje soudy po Dunaj. Hrůza z tebe rozšířila se po zemích; otvíráš bránu ke Kyjevu, střílíš s oteckého zlatého stolce sultány za zeměmi; zastřel, pane, Končaka, pohanského kočovníka, za zemi ruskou, za rány Igora, bujného Svjatoslaviče. A ty, bujný Romane a Mstislave⁹⁰, chrabrá mysl povznáší váš um k činu; vysoko plavete v bujnosti k činu, jako sokol vznáší se na

⁸⁷ Jaroslav, řečený Osmomysl, byl syn Vladimírka, knížete haličského a otec Jefrosinie Jaroslavny, ženy Igorovy.

⁸⁸ T. j. králi uherskému.

⁸⁹ Slovy těmi snad míněno převážení nákladů přes nebetyčné hory. Viz také str. 15. Úvodu.

⁹⁰ První vydavatelé *Slova* měli Romana i Mstislava za syny Rostislavovy; ale ti zemřeli r. 1180. Proto jiní považují Romana († 1205) za syna Mstislava Izjaslaviče, knížete ve Vladimíru Volyňském, a Mstislava za syna Jaroslava, knížete luckého. Níže v textu vzpomenuť knížata Ingvar a Vsevolod jsou Mstislavovi bratři. Pěvec jmenuje všeckny Mstislaviči po jejich pradědu Mstislavu Velikém.

větrech chtěje v bujnosti přemoci ptáka. Máte zajisté železná brnění pod latinskými přílbami; od nich zachvěla se země a mnohé kraje: chánský, Litva, Jatvjazi, Deremlja⁹¹ i Polovci odhodili své sudlice a hlavy své sklonili pod ty meče ocelové. Ale pro knížete Igora už zhaslo světlo sluneční, a stromoví neštěstím shodilo listí. Města při Rosji a Sule⁹² mezi sebe rozdělili. Ale Igorova chrabrého vojska nelze vzkřísiti. Don tě, kníže, volá a zve knížata k vítězství. Chrabrá knížata Olegoviči jsou připravena k boji. Ingware i Vsevolode, a všichni tři Mstislavičové,⁹³ šestikřídlení nešpatného hnízda, ne vítěznými losy rozchvátili jste si území. Nač jsou vaše zlaté přílby, polské sudlice a štíty! Zahraďte brány pole⁹⁴ svými ostrými střelami za zemi ruskou, za rány Igora, bujného Svjatoslaviče!

Však už neteče Sula stříbrnými proudy k městu Perejaslavi, a Dvina jako bláto teče k oněm hrozným Poločanům⁹⁵ za křiku po-

⁹¹ Možná Drevljané. Jatvjazi (Jatvězi) byl národ původu dosti nejistého (snad větev litevská); žili ve východním sousedství Prusů a sáhali až do Polesí.

⁹² Rosj ústí do Dněpru pod Kyjevem. O Sule viz pozn. 29. na str. 29.

⁹³ Viz pozn. 90. na str. 41. Pěvec klade tu proti hnízdu Olegovu hnízdo Mstislavovo.

⁹⁴ T. j. obyvatelům pole (stepi) — Polovcům.

⁹⁵ Obyvatelé města Polocka a knížetství podle něho nazvaného.

hanů.⁹⁶ Vždyť jediný jen Izjaslav, syn Vasilkův,⁹⁷ zazvonil svými ostrými meči o přílby litevské, pochroumal slávu děda svého Vseslava⁹⁸ a sám pod červenými štíty ubit byl na krvavé trávě meči litevskými, i sklonil se na postel⁹⁹ a řekl: „Družinu tvou, kníže, ptactvo křídly přiodělo a zvěř polízala krev.“ Nebylo tu bratra Brjačislava ani druhého: Vsevoloda; sám tudíž vyronil perlovou duši zlatým náhrdelníkem z chrabrého těla. Zmlkly hlasy, přestalo veselí. Troubí trouby gorodenské.¹⁰⁰ Jaroslave a všichni vnukové Vseslavovi,¹⁰¹ už skloňte své prapory, zastrčte své šterbivé meče, neboť již jste se vymykli z dědovské slávy. Vždyť vy jste svými sváry počali přiváděti pohany na ruskou zemi, na majetek Vseslavův, neboť jaké násilí dělo se od země polo-

⁹⁶ Litvanů.

⁹⁷ Osoba neznámá. Karamzin se domníval, že má se místo Izjaslav čísti Vseslav. O tom je známo, že zahynul v boji s Litevci r. 1183.

⁹⁸ Vseslav, kníže polocký, pravnuk Vladimira Svatého. Zemřel 1101.

⁹⁹ T. j. na *smrtnou* postel. Celé toto místo jest velmi nejasné.

¹⁰⁰ Goroden neb Gorodno, dnes malé městečko v mogilevské gubernii, bývalo sídlem údělných knížat.

¹⁰¹ Při nedostatku a nejasnosti zpráv letopisných nelze určit, které osoby pod posledně uvedenými jmény pěvec míní. Byloť potomstvo Vseslavovo velmi četné.

vecké! V sedmém věku Trojanově¹⁰² metal Vseslav los o milou sobě pannu.¹⁰³ Ten opřev se klikami¹⁰⁴ o koně vyjel k městu Kyjevu i dotkl se kopím zlatého stolce kyjevského. Odskočil potom jako lita zvěř. O půlnoci zmizel z Bělgorodu¹⁰⁵ v siné mlze, ráno pak, zdvihnuv se, strikusy¹⁰⁶ otevřel vrata novgorodská, zničil slávu Jaroslavovu.¹⁰⁷ Skočil jako vlk z Dudutek k Nemize.¹⁰⁸ Na Nemize stelou místo snopů hlavy, mlátí ocelovými cepy, na mlat kladou život, odvívají duši od těla. Nebyly krvavé břehy Nemigy posety štěstím, byly posety kostmi ruských synů. Kníže Vseslav soudil lidi, knížatům rady udílel, ale sám

¹⁰² K tomuto místu platí poznámka 49. na str. 33. Ovšem, co mínil pěvec slovy „V sedmém věku Trojanově“ (nebo „Bojanově“), zůstává vždy nevysvětleno.

¹⁰³ Roku 1067 činil Vseslav pokusy zmocniti se Kyjeva a založiti jediuvládú. Pannou míněn Kyjev.

¹⁰⁴ Význam slova *kliky* jest dosud neznámý. Někteří myslili na chůdy, jiní na žerdě nosítek, jiní na křivé, prý, snad nohy Vseslavovy.

¹⁰⁵ Dnes vesnice Bělgorodka asi 22 km od Kyjeva vzdálená.

¹⁰⁶ Neznámé nástroje dobývací; snad nějaké sekery nebo berany.

¹⁰⁷ T. j. spálil město Novgorod, které Jaroslav byl zvelebil.

¹⁰⁸ Dudutky dle Karamzina bylo městečko u V. Novgorodu, jehož pamět zachoval klášter „Na Dudutkách“, Nemiga jest Němen. Tam byl Vseslav poražen od synů Jaroslavových.

v noci jako vlk tĕkával: z Kyjeva do kuropění do-
běhl do Tmutarakaně, velikého Chrsa jako vlk
předběhl;¹⁰⁹ tomu v Polocku ráno zazvonili u sv.
Sofie na jitřní: ale on v Kyjevě slyšel zvonění.
Ačkoliv měl v statném těle i věští duši, přece často
strádal nehodami. Tomu věští Bojan už dříve
moudře pověděl přísloví: „Ani chytrému, ani
obratnému, ani jako pták obratnému nelze se
uhnouti soudu božímu.“ Ó, vzdychati jest ruské
zemi, vzpomene-li na dřívější dobu, na dřívější
knížata. Onoho starého Vladimira¹¹⁰ nelze bylo
přibíti k horám kyjevským. Jeho prapory teď
zajisté dostaly se jednak Rurikovi, jednak Da-
vidovi, ale cípy jejich na různé strany se třepe-
tají.¹¹¹

Na Dunaji zpívají kopí.¹¹² Jest slyšeti Jaro-
slavnin¹¹³ hlas; jako kukačka opuštěná ráno

¹⁰⁹ Chrs byl bůh slunce. Vseslav tedy doběhl na
místo před jeho východem.

¹¹⁰ Viz pozn. 21. na str. 28.

¹¹¹ O Rurikovi a Davidovi viz poznámku 86. na
str. 40. Slovy „cípy jejich (praporů) na různé strany
se třepetají“ naráží pěvec na nesvornost bratří, o níž
však historické prameny ničeho nevědí.

¹¹² Kopí obrazně místo vojíni. Dunaj znamená
tu asi velikou řeku vůbec.

¹¹³ Viz pozn. 87. na str. 41.

kuká. „Poletím,“ povídá, „jako kukačka po Dunaji, omočím bobrový rukáv v řece Kajale, otru knížeti krvavé rány na mohutném jeho těle.“ Jaroslavna pláče ráno v Putivli na cimbuří hradním řkouc: „Ó, větre, větríčku! Proč, pane, úporně věješ? Proč metáš lehkými svými křídly chánské střely na voje mého milého? Což ses málo navál nahore pod oblaky kolébaje koráby na siném moři? Proč, pane, rozvál jsi moje potěšení po kovylu — trávě?“ Jaroslavna pláče ráno v městě Putivli na cimbuří hradním řkouc: „Ó, přeslavný Dněpře! Tys prorazil skalné hory skrze zemi poloveckou, tys kolébal na sobě Svjatoslavovy lodi ke Kobjakovu¹¹⁴ stanu. Přikolébej ke mně, pane, mého milého, abych ráno neposílala slz svých k němu na moře!“ Jaroslavna pláče ráno v Putivli na cimbuří hradním řkouc: „Světlé a přesvětlé slunce! Všem jsi teplé a krásné; proč jsi, pane, prostřelo palčivé své paprsky na voje mého milého, luky sprážilo jim žízní v bezvodném poli, toulce únavou zatkalo?“

Zčeřilo se moře o půlnoci; smrště ženou se mlhami. Knížeti Igoru ukazuje Bůh cestu ze země polovecké do země ruské k oteckému zlatému

¹¹⁴ Viz pozn. 67. na str. 37.

stolci. Zhasly večerní červánky. Igor spí, Igor bdí, Igor myslí měří pole od velikého Donu k malému Donci. Kůň je za řekou, O půlnoci Ovlur¹¹⁵ hvízdá. „Necht' kníže pochopí!“ Knížete Igora není! Vzkřikla, zastenala země, zašuměla tráva, zakolísaly se stany polovecké. Ale Igor jako hranostaj ubíhal k rákosí a jako bílý hohol na vodu; vyskočil na rychlého koně a ujížděl na něm jako hladový vlk i pádil k luhům Donce i letěl jako sokol pod mlhami k snídani, k obědu i k večeři pobíjeje husy a labutě. Jestliže Igor letěl jako sokol, Ovlur uháněl jako vlk strásaje sebou studenou rosou. Přichvátili oba svoje rychlé koně. Donec praví: „Kníže Igore! nemálo se můžeš chlubití, Končak pak zlobití a země ruská veselití!“ Igor řekl: „Ó, Donče! nemálo se můžeš chlubití, že jsi přikolébal knížete na vlnách, stlal mu zelenou trávu na svých stříbrných březích, odíval jej teplými mlhami ve stínu zelených stromů, ostříhal jej jako hohola na vodě, jako racka¹¹⁶ na proudech, jako černědi¹¹⁷ na větrech. Řeka Stugna,“ povídá, „není taková. Má slabý proud; pohltivši cizí ručeje a potoky a rozprostřevši se

¹¹⁵ Pokřestěný Polovec, který pomáhal Igorovi utéci ze zajetí.

¹¹⁶ V originále *čajka*, což značí našeho racka. Naše *čejka* sluje rusky *pigalica*.

¹¹⁷ Černěď jest druh divoké kachny.

po keřích, jinochu, knížeti Rostislavovi,¹¹⁸ zavřela Dněpr.“ U temného břehu pláče matka Rostislavova. Povadly květy žalostí a stromoví hořem sklonilo se k zemi.

A nezařehotaly straky: po stopě Igorově jede Gzak s Končakem. Tehdy havrani nekrákali, kavky zmlkly, straky neřehotaly; jen datlové lezli po větvích: ťukotem ukazují cestu k řece; slavíci veselými písněmi zvěstují světlo. Praví Gzak Končakovi: „Jestliže sokol uletí k hnízdu, sokolíka zastřelíme svými zlacenými střelami.“ Řekl Končak Gzakovi: „A jestli sokol k hnízdu letí, tu opoutáme sokolíka¹¹⁹ krásnou pannou.“ I praví Gzak Končakovi: „Jestliže ho opoutáme krásnou pannou, nebudeme míti ani sokolíka ani krásné panny, ale počnou nás ptáci zabíjeti v poli poloveckém.“

Řekl Bojan — a slušelo to skladateli písní

¹¹⁸ Rostislav Vsevolodovič, bratr Vladimira Monomacha, utíkaje z boje s Polovci r. 1093 utonul u Tripolje (asi 50 km pod Kyjevem) v říčce Stugně, pravé pobočce Dněpru. Tato věta náleží k velmi nejasným místům originálu *Slova*.

¹¹⁹ Sokolíkem míněn spolu s otcem zajatý syn Igorův Vladimir, který pak skutečně oženil se v zajetí s „krásnou pannou“, dcerou Končakovou, a r. 1187 se s ní a se strýcem Vsevolodem šťastně vrátil domů.

starého času Svjatoslavova, Jaroslavova a Olegova —: „Chagane,¹²⁰ těžkoť hlavě bez ramenou, běda i tělu bez hlavy.“ Tak ruské zemi bez Igora. Slunce svítí na nebesích. Kníže Igor jest v ruské zemi. Dívky zpívají na Dunaji, hlasy plazí se přes moře do Kyjeva. Igor jede po Boričevu¹²¹ k svaté Bohorodičce Pirogoščské.¹²² Země se radují, města veselí.

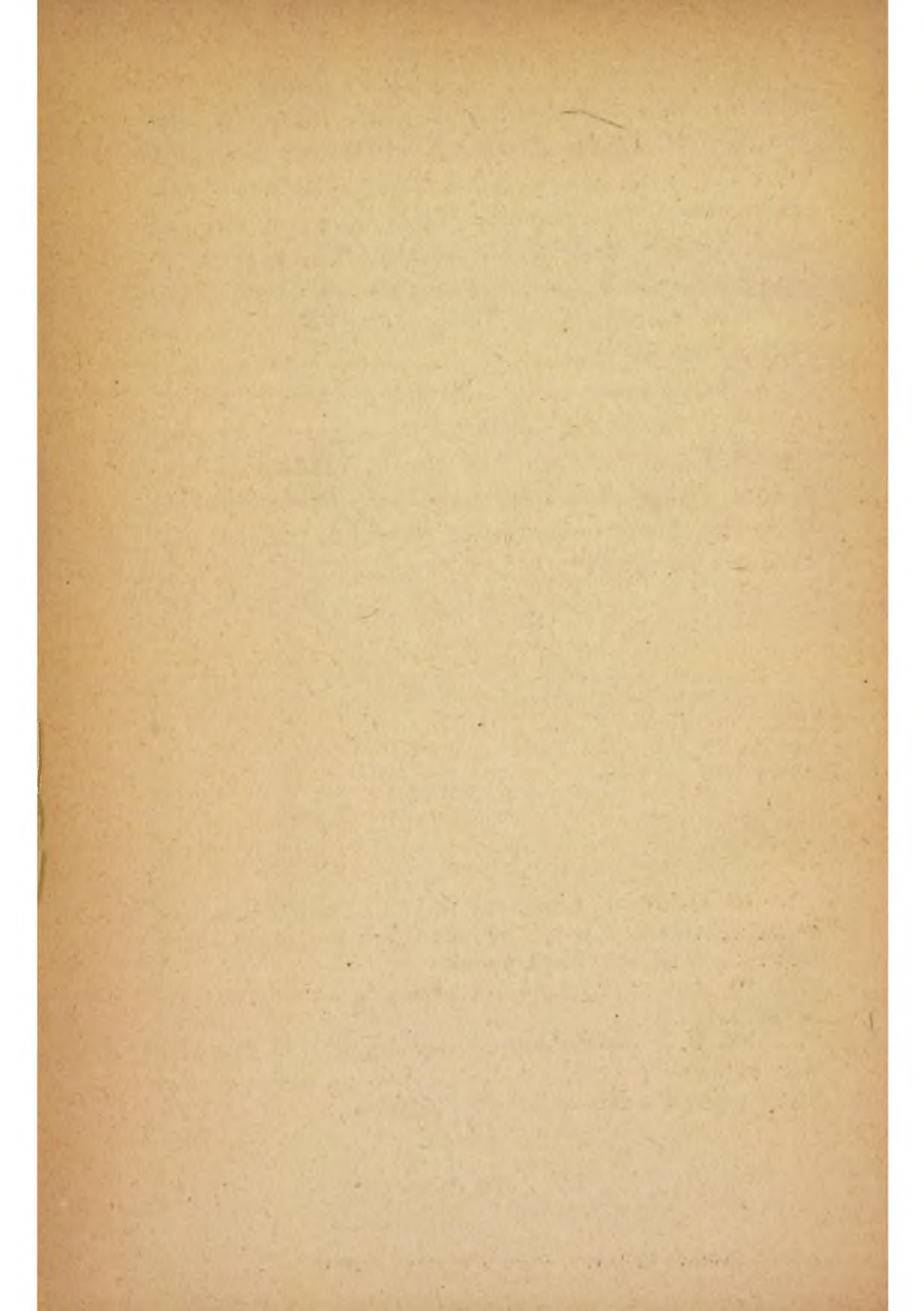
Když jsme zazpívali píseň starým knížatům, jest zapěti i mladým: „Sláva Igorovi Svjatoslaviči, bujnému turu Vsevolodu, Vladimiru Igoroviči. Necht' jsou zdrávi knížata i družina hájící křesťany proti pohanským vojskům. Sláva knížatům i družině!“

Amen.

¹²⁰ Oslovení „Chagane“ (místo „kníže“) vztahuje se na některého z právě jmenovaných knížat. Ostatně celá tato věta jest velmi temná.

¹²¹ Jméno výjezdu od přístavu kyjevského do Kyjeva.

¹²² T. j. do chrámu založeného r. 1131 Mstislavem Izjaslavičem, kdež uložen byl obraz Bohorodičky, který přinesl z Řecka kupec Pirogošč,

- MILOTY ZDIRADA POLÁKA,
Cesta do Italie, I. 621-622
- KRAEPELIN, Studie přírody
v bytě, II. 623-624
- FRANKO, Haličské obrázky
625-627
- M. Z. POLÁKA, Cesta do Italie,
II. 628-629
- JUNGMANN, Zápisky 630
- EBNER-ESCHENBACHOVÁ,
Tři novelly 631-632
- M. Z. POLÁKA, Cesta do Italie,
III. 633-634
- SALLUSTIUS, Válka s Jugur-
thou 635-636 ab
- PISEMSKIJ, Hořký osud
637-638 a
- MRŠTÍK, A. F. Pisemskij 639-640
- M. Z. POLÁK, Cesta do Italie,
IV. 641-642
- CARNEGIE, Panství obchodu, I.
643-644
- ERCKMANN-CHATRIAN, Pol-
ský žid 645
- PRZERWA-TETMAJER, Na
Skalném Podhání 646-647
- Z Tater 648-649 ab
- PRZYBYSZEWSKI, Pro štěstí
650
- KRAEPELIN, Studie přírody
v zahradě, I. 651-652
- KOVALEVSKÁ, Nihilistka
653-654
- BIDLO, Dějiny Ruska v XIX.
století, II. 655-657
- MEYER, Jak povstal svět
658-659
- LEE-HAMILTON, Sonety ima-
ginární a sonety bezkřídlych
hodin 660-661
- EBNER-ESCHENBACHOVÁ,
Nevěrec? 662-664
- SABINA, Prodaná nevěsta (s úvo-
dem, poznámkami a hudebním
rozborem od prof. Nejedlého)
665-667
- LA BRUYÈRE, Charaktery č.
mravy tohoto věku 668-672
- KRAEPELIN, Studie přírody
v zahradě, II. 673-674
- SEIGNOBOS a MÉTIN, Součas-
né dějiny, II. 675-676
- d'ANNUNZIO, Gioconda 677-678
- ANDREJEV, Rozum 679
- VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, Snář
velmi pěkný 680-682
- D'ALMERAZ, Manželství u ruz-
ných národů, I. 683-684
- VOLTAIRE, Listy Amabedovy
685-686 a
- MAETERLINCK, Dvě loutková
dramata 687
- APULEJUS, Amor a Psyche 688
- MEREKOVSKIJ, Florencké no-
velly 689-691
- CARNEGIE, Panství obchodu, II
692-694
- IBSEN, Strašidla 695-697
- D'ALMÉRAS, Manželství, II. 698
- SEIGNOBOS A MÉTIN, Sou-
časné dějiny, III. 699-700
- LENAU, Savonarola 701-703
- BAŠKIRCEVOVÉ Deník, II.
(společně svázáno) 704-713
- DE MUSSET, Výbor poesíí
714-715
- KRÁL, Česká prosodie 716-719
- DE MAUPASSANT, Yvetta
720-721
- FLAMMARION, Hvězdné sny
722
- ELIN-PELIN, Bulharské povídky
723-724
- HOFFMANN, Slečna de Scuderi
725-726
- DE MAUPASSANT, Sestry Ron-
doliovy a jiné povídky 727-728
- MEYER, Konec světa 729-730
- HARTE, Kalifornské povídky
731-734 abcd
- MEŠKO, Obrázky a povídky
735-737
- TOLSTOJ, Sonata Kreutzerova
738-739
- O smysle života 740
- DE MAUPASSANT, Zbytečná
krása a jiné povídky 741-742
- SEIGNOBOS A MÉTIN, Sou-
časné dějiny, IV. 743-745
- TACITUS, Germania 746 a
- MERLINO, Formy a podstata
socialismu, I. 747-748
- MATAVULJ, Bělehradské povíd-
ky 749-750
- HAVLÍČEK, Duch Národních no-
vin, I. 751-754
- LANGER, Výbor básní 755-756
- GUIMÉRÁ, Moře a nebe 757-759
- MERLINO, Formy a podstata
socialismu, II. 760-761
- HAVLÍČEK, Duch Národních no-
vin, II. 762-765
- LORD BYRON, Lara 766
- VOJNOVIČ, Dubrovnická trilogie
767-770
- NEERA, Senio 771 773
- CÍSAŘ KAREL IV., Vlastní ži-
votopis 774 ab
- Jihoamerické povídky 775-776 ab
- BETRAMELLI, Tři povídky 777

JÖRGENSEN, Tráva 778
KLEIST, Rozbitý džbán 779-781
KRAEPELIN, Studie přírody na
 letním bytě, I. 782-783
WALEWSKI, Divadlo a jeho
 oběti 784
D'ANNUNZIO, Koráb 785-788
PURKYNĚ, Útržky ze zápisníku
 zemřelého přírodopisce 789-790
KRASINSKI, Letní noc 791
NAŽIVIN, V blázinci 792-794
ČECHOV, Smutné povídky, I.
 795-797
 Buddhistické pohádky 798
BLAUMANIS, Lotyšské povídky
 799-800
MAMIN-SIBIRJAK, Sibiřské po-
 vídky 801-802
SWIFT, Guliverovy cesty, I.
 803-804 ab
STAŇUKOVIČ, Mořské povídky
 805-806
PRÉVOST, Patnáct povídek
 807-809
KRAEPELIN, Studie přírody na
 letním bytě, II. 810-811
FLAUBERT, Prosté srdce 812 a
IMMERMANN, Tulipánek
 813-814
LĚSKOV, Spravedliví 815-816
KARYŠEV, Besedy o národním
 hospodářství 817-818
ZÍBRT, Staročeský rukohled a
 novočeský rukozpyt 819-821
KUPRIN, Moloch 822-823
COPPÉE, Stříbrný náprstek 824
IBSEN, Divoká kachna 825-826
BALZAC, Gobseck 827 ab
BRYANT, Thanatopsis 828-829
ŠELLER-MICHAJLOV, Žluč a
 jiné povídky 830-831
KUPRIN, Tři povídky 832
PFLEGER-MORAVSKÝ, Pan
 Vyšňnský 833-837
BOBORYKIN, Zmoudřel 838-840
JANITSCHKOVÁ, V slunečním
 žáru 841-843
WILDE, Básně 844-845
THEURIET, Vybrané povídky
 846-847
TOLSTOJ, Smrt Ivana Iljiče
 848-849 a
LAGERLÖFOVÁ, JerusaleM, I.
 (společně svázáno) 850-853
ČECHOV, Smutné povídky, II.
 854-855

AENEAS SYLVIUS, Historie
 česká 856-858 abcd
LAGERLÖFOVÁ, JerusaleM, II.
 859-862
IBSEN, Heda Gablerová 863-864
COOK, První cesta kolem světa
 865-866
FRANCE, Košile 867
DUMAS st., Korsičtí bratři
 868-869 ab
SWIFT, Guliverovy cesty, II.
 870-871 a
LERMONTOV, Hrdina naší doby
 872-874 a
DE LAMARTINE, Harmonie 875
IBSEN, Opyry společnosti 876-878
IHERING, Žpropitné 879
DE NOAILLES, Žasnoucí tvář
 880-881
SWIFT, Guliverovy cesty, III.
 882-883
IBSEN, Spolek mladých 884-886
FRANCE, Komická historie
 887-889
CANKAR, Dům Marie Pomocné
 890-891
 — Kurent 892
LICHTENBERGER, Můj Trott
 893-894
BRACCO, Žena a jiné novely
 895-896 ab
SWIFT, Guliverovy cesty, IV.
 897-898
ACKIV, Hořčičné zrno 899-900
WINTER, Krátký jeho svět
 901-902
LISZT, Mezinárodní právo
 903-904
COOK, Druhá cesta kolem světa
 905-906
VIEBIGOVÁ, Novelly 907-908
PLATON, Faidros čili o kráse
 909-910
KUPRIN, Souboj 911-915
CHELČICKÝ, O boji duchovním
 916-918
CHRISTENOVÁ, Ze života
 919-920
MONTAGUEOVÁ, Dojmy evrop-
 ské a turecké 921-923
ROUSSEAU, O smlouvě spole-
 čenské čili o základech politi-
 ckého práva 924-926
LUKIANOS, O začarovaném
 oslu 927

Úplné seznamy podle autorů i podle čísel dostanete
 u každého knihkupce zdarma.